

Afşin-Elbistan'da Yaşanan 2 Heyelan, Kamuyu ve Denetimi Dışlayan Enerji Politikalarının Gerçek Yüzünü Gösterdi...

GÖZ GÖRE GÖRE GELEN ÖLÜM

Kahramanmaraş Afşin-Elbistan B Termik Santrali'na kömür sağlayan Çöllolar Açık Ocak İşletmesi'nde 6 Şubat 2011 tarihinde batı şevinde ve 10 Şubat 2011 tarihinde doğu şevinde meydana gelen heyelanların ilkinde 1 işçi hayatını kaybederken, ikinci heyelanda 10 maden emekçisi kayan malzemenin altında kaldı. İkinci heyelandan, 1 işçi ölü olarak çıkarılırken; bir jeoloji mühendisi, bir maden mühendisi olmak üzere 9 maden emekçisine ise ulaşamadı.

Afşin Elbistan Çöllolar Açık Kömür Ocağı'nda meydana gelen heyelanlarla ilgili olarak yerinde inceleme ve tespitler yapan Jeoloji Mühendisleri Odası (JMO) ile Maden Mühendisleri Odası, ayrı ayrı yaptıkları açıklamalarla tespitlerini kamuoyu ile paylaştılar.

Maden Mühendisleri Odası 16 Şubat 2011 tarihinde yaptığı açıklamada, meydana gelen şev kayması sonucu akan malzemenin yaklaşık 1.5 kilometrekarelik bir alana yayıldığı, yüksekliğinin de 35-40 metre arasında olduğu, dairesel bir kayma yaşandığı ve yaklaşık 50 milyon metreküp malzemenin açık ocak sahasını kapladığı bilgileri verildi. "Kaza sonrası organizasyon ve koordinasyonda ciddi zaafklar olduğu gözlemlenmiş, bu durum yetkililere

iletmiştir" denilen açıklamada, kazanın her yönüyle incelenmesi gerektiği vurgulanırken, ülkemizde halen devam etmekte olan açık işletme projelerindeki olası tüm risklerin iş kazalarının önlenmesi açısından yeniden değerlendirilmesi gerektiği kaydedildi. Maden Mühendisleri Odası, bilimsel verilerin iş kazalarının yüzde 98'inin önlenbilir olduğunu gösterdiğini kaydederek, "Kazaların kader olmadığı, mühendislik bilim ve teknolojisinin uygulanmasıyla engellenebileceği bilinen bir gerçektir" vurgusu yaptı.

Maden Mühendisleri Odası, EÜAŞ'ın asıl amacı elektrik üretmek olmasına rağmen kömür sahalarının ruhsat hukukunu alarak işletmek ve işletirmek gibi bir görevi üstlendiğine dikkat çekerek, bu değişikliğin asıl amacının da sahaların daha kolay özelleştirilmesi olduğunu kaydetti. Odanın açıklamasında şöyle denildi:

"EÜAŞ'ın, çok riskli bir alan olan kömür madenciliği üretimi konusunda geçmişten gelen hiçbir deneyimi, birikimi ve yeterli kadroları bulunmamaktadır. Hal böyleyken toplam kömür rezervlerimizin yarıya yakınının ruhsatı bu kuruma devredilmiştir. Bu durum yeniden değerlendirilmeli ve yanlıştan dönülmelidir."

Maden kazalarının son yıllarda belirgin artış gösterdiğine dikkat çekilen açıklamada, kazalara ilişkin şu bilgiler verildi:

“Odamız kayıtlarına göre, 2008 yılında 43 maden çalışanı iş kazası sonucu yaşamını yitirmişken, 2009 yılında bu sayı 92’ye çıkmıştır. 2010 yılında 105 kişi hayatını kaybetmiştir. 2011 yılında ise bugüne kadar 20 maden emekçisi yaşamını yitirmiştir. Ancak bu sayıların daha yüksek olduğu tahmin edilmekte ve hayatını kaybedenler içerisinde maden mühendisi meslektaşlarımız da bulunmaktadır.”

Maden Mühendisleri Odası, özellikle 80’li yılların başından itibaren uygulamaya konulan özelleştirme, taşeronlaşma, rodovans vb gibi yanlış uygulamalarla kamu madenciliğinin küçültülmesini, madencilik bilgi ve deneyim birikiminin dağıtılmasını da eleştirdiği açıklamasında şu saptamayı yaptı:

“Yoğun birikim ve deneyime sahip olan kurum ve kuruluşlar yerine üretimin, teknik ve altyapı olarak yetersiz, deneyim ve uzmanlaşmanın olmadığı kişi ve şirketlere bırakılması, buna ek olarak kamusal denetimin de yeterli ve etkin bir biçimde yapılamaması iş kazalarının artmasına neden olmaktadır.”

Kamu kuruluşlarında son dönemde yönetici kademelerine yapılan atamalarda, bilgi, beceri ve liyakat aranmasından vazgeçildiği belirtilen açıklamada, şu eleştiriye de yer verildi:

“Artık, atamalarda geçerli olan ölçüt, sadece ‘cemaatten olmak, kendileri gibi düşünmek ya da kendilerinden olmak’tır. Bu şekilde, yetersiz kişilerin uzmanlık gerektiren makamlara getirilmesinin önü açılmış, kurumlardaki yozlaşma hızlandırılmıştır. Her dönemde belirli ölçülerde yaşanan kadrolaşma, son dönemde ‘kuşatma’ şekline dönüşmüştür. Bu durum tüm işyerlerinde iş barışını bozmuş ve iş güvenliğini de tehdit eder hale gelmiştir. Yaşadığımız son olay bunu bize bir kez daha göstermiştir.”

JMO ise 19 Şubat 2011 tarihinde yaptığı basın toplantısı ile hazırladığı raporu açıkladı. Raporunda, iş cinayetlerine dönüşen maden facialarının yaşanmasının kader olmadığını bir kez daha vurgulayan JMO, insanı merkezine alan politikalara, bilim ve mühendisliğe gerekli önemin verilmesi halinde jeolojik tehlike ve risklerin engellenerek faciaya yol açmayacağını altını çizdi.

JMO’nun raporunda, Afşin-Elbistan Kömür Havzası hakkında bilgiler verildi:

“Ülkemizdeki linyit yatakları içinde en büyük potansiyele sahip olan Afşin-Elbistan linyitleri, düşük kalitesine rağmen 4.7 milyar tonluk rezervi ile Türkiye ekonomisinin en önemli hammadde kaynaklarından biridir. Kömürün değerlendirilmesi amacıyla Afşin-Elbistan A

ve B termik santralleri kurulmuştur. A Termik Santrali’na EÜAŞ tarafından işletilen Kışlaköy Açık Ocağı’ndan, B Termik Santrali’na ise maden ruhsatı EÜAŞ’a ait olan ve Park Holding tarafından işletilen Çöllolar Açık Ocağı tarafından kömür sağlanmaktadır. Heyelanların meydana geldiği Çöllolar Kömür Sahası 2007 yılında EÜAŞ tarafından, işletilmek üzere 25 yıllığına Park Holding’e devredilmiştir.”

Faciaya dönüşen kazaların, bilimsel ve teknik altyapı eksikliği kadar uygulanan yanlış politikaların da bir sonucu olduğunu vurgulayan JMO, yeni sağ politikalar sonucunda genelde madencilik, özeldede kömür madenciliğinde kamu kurumlarının asli işlerinden çekildiğini; özelleştirme, taşeronlaştırma, kiraya verme, hizmetleri ihale etme gibi yöntemlerle kamu madenciliğinden vazgeçildiğini anlattı.

“İnsanı merkezine almayan maksimum üretim ve kara odaklanmış, bilimsel ve teknolojik altyapıdan uzak, eğitimli işgücünün ve sendikalaşmanın olmadığı, işçi sağlığı ve iş güvenliği önlemlerinin yeterince alınmadığı bir kömür madenciliği yaratılmıştır” saptamasını yapan JMO raporunda, açık işletmeciliğe ilişkin şu bilgilendirme yapıldı:

“Açık işletmelerde şevlerin duraylılığının; şev geometrileri olarak tanımlanan; şev açısı ve şev yüksekliğine, jeolojik koşullar olarak ifadelendirilen şevleri oluşturan birimlerin dayanım parametreleri, birim hacim ağırlıkları, tabaka/süreksizliklerin konumu, şev geometrisinin yapısal süreksizliklerle ilişkisine ve yeraltı suyunun varlığına bağlıdır.

Bilinen bu gerçekler doğrultusunda; maden işletmelerinde kazısı yapılan jeolojik birimlerin fiziksel ve mekanik davranışlarının incelenip, işletme şev dizaynlarının bu birimlerin jeolojik-jeoteknik özelliklerinin de dikkate alınarak yapılması büyük önem taşımaktadır. Böyle bir uygulama neticesinde, güvenlik ile ekonomiklik arasındaki optimum nokta belirlenerek; bu yönüyle işçi sağlığı ve iş güvenliği sağlanarak güvenli bir işletmecilik yapılması mümkün olabilmektedir.”

Kazalar Yanlışların Göstergesi

“İnsanı merkezine alan politikalara, bilim ve mühendisliğe gerekli önemin verilmesiyle heyelan gibi jeolojik tehlike ve risklerin faciaya yol açmasını engellemek mümkündür” vurgusunu yapan JMO, Afşin-Elbistan Kömür İşletmesi’nde arka arkaya ölümlü kazaların meydana gelmiş olmasının yapılan yanlış bir şeylerin ve eksikliklerin olduğunu açıkça göstermekte olduğunu bildirdi. JMO raporunda, bölgeye ilişkin olarak da şu bilgiler verildi:

“Öncelikle belirtmek gerekir ki; bölgede uzun yıllardan beri yapılan çalışmalar sonucunda heyelanlara neden olabilecek jeolojik unsurlar ayrıntılı olarak ortaya konulmuştur. Duraylılığı etkileyen faktörler olarak

bölgede; yeraltı suyu seviyesinin yüksek olduğu, zayıf zonların bulunduğu, linyit tabakaları arasındaki ve altındaki kilin potansiyel kaymaya neden olabileceği tespit edilmiş, ayrıca fayların varlığı da belirlenmiştir. Heyelanların meydana geldiği Çöllolar Sahası'nın hemen yakınındaki Kışlaköy Açık Ocak İşletmesi'nde yapılan şev stabilitesi çalışmaları sonrasında, güvenli ocak dizaynı için genel şev açıları, basamakların yükseklikleri ve genişliklerine ilişkin parametreler ortaya konulmuştur.

Kazanın meydana geldiği sahada da Park Holding'e danışmanlık hizmeti veren Alman firması RE GmbH tarafından benzer çalışmaların yapıldığı bilinmektedir. Söz konusu Alman firması tarafından işletmedeki genel şev açılarının önce 21° alınmasının önerildiği, sonrasında ise genel şev açılarının 16°'ye düşürüldüğü EÜAŞ Genel Müdürü tarafından basına açıklanmıştır. Ayrıca basamak şev yüksekliklerinin 35 m. ve basamak şev açılarının da 55° olarak belirlendiği bilgileri de ifade edilmektedir."

Yaşanan heyelanlarla ilgili JMO'nun saptamaları ve dile getirilen ciddi iddialar da raporda şöyle yer aldı:

"- Çöllolar Sahası'nda, basamak şev yüksekliklerinin bazı bölümlerde 35 m'den fazla olduğu, basamak açılarının 55° veya daha fazla olduğu, basamak genişliklerin dar bırakıldığı ve genel şev açısının yüksek olduğu gözlemlenmiştir.

- Afşin-Elbistan Havzası'ndaki kömür horizonları içerisinde kömür tabakalarına paralel, yüksek plastisiteli çok zayıf dayanımlı kil bantları yer almaktadır. Bu kil bantları zayıf yüzeyler yaratmakta ve eğim yönleri ocak içersine doğru olması durumunda çok büyük kayma riski oluşturmaktadır. Ayrıca kömür horizonu içerisinde dike yakın süreksizliklerin varlığı da bilinmektedir.

- Bölgede ve işletme yapılan sahada yeraltı su seviyesi çok yüksektir.

- İşletme sahasının hemen yanında Hurman Çayı akmakta ve çay sürekli olarak yeraltı suyunu besleyerek işletme basamaklarında su miktarının artmasına neden olmaktadır. Diğer taraftan, yeraltı suyunun drenajını sağlayan kuyuların yetersiz olduğu ve sürekli çalıştırılmadığı iddiaları da söz konusudur.

- Şev tepesinde ve basamaklar üzerinde heyelan öncesinde gerilim çatlakları oluştuğu ve bu gerilim çatlaklarının sürekli olarak kül ile doldurulduğu, önemsenmediği iddia edilmektedir.

- Sonuç olarak, heyelanın oluşması için gerekli tüm olumsuz koşullar, Çöllolar Açık Ocak işletmesinde bir araya gelmiş ve 6 Şubat 2011 tarihinde batı şevinde, 10 Şubat 2011 tarihinde ise doğu şevinde heyelanlar gelişmiştir.

- 10 Şubat 2011 tarihinde oluşan kayma 140 m yüksekliğindeki doğu şevinde tahminen 1150 m uzunluğunda ve 550 m genişliğinde bir alanda gelişmiştir. 50 milyon metreküpten fazla miktardaki heyelan malzemesi çok geniş bir alana yayılmıştır.

Çöllolar Sahası'nda heyelanları oluşturabilecek tüm koşulların bir araya gelmesi/getirilmesi ve önlemler konusunda ilgili olarak aşağıdaki soruların yanıt bulması gerekmektedir:

- Park Holding'e danışmanlık hizmeti veren Alman firmasının işletmedeki genel şev açılarının 21° alınmasının uygun olacağını belirttiği, daha sonra ise genel şev açılarının 16°'ye düşürüldüğü yetkili ağızlardan basına açıklanmıştır. Firmanın ilk önce riskli bir saha için büyük bir açı olan 21° olarak belirlediği genel şev açısı neden sonradan 16°'ye düşürülmüştür? İşletme basamak şev açıları 55°, basamak yükseklikleri ise 35 m olarak belirlendiği söylenmektedir. Bu belirlemede hangi kriterler esas alınmıştır? Ocak dizayn raporlarının hazırlanması sırasında yeterli jeolojik ve jeoteknik çalışmalar yapılmış mıdır? Bu açıklamalarla ortaya çıkan Alman şirketi tarafından yapılan şev stabilitesi çalışmalarının yeterliliği ve işletme projesinin doğruluğu konusundaki kuşku araştırılacak mıdır?

- EÜAŞ tarafından işletilen ve benzer jeolojik özelliklere sahip Kışlaköy Açık Ocağı'nda uygulanan şev açıları, basamak genişlik ve yükseklikleri ile Çöllolar Açık Ocağı arasında fark var mıdır? Aynı havzadaki Kışlaköy Açık Ocağı'nda başarılı bir şekilde yürütülen proje neden dikkate alınmamıştır?

- Heyelana neden olan önemli unsurlardan biri olan yeraltı suyunu işletme ortamından uzaklaştırmak için açılan drenaj kuyularının yeterliliği ve düzenli çalıştırılmadığı iddiaları doğru mudur? Pompajlarla drene edilen suların ortamdaki uzaklaştırılması hangi yöntemle ve nereye yapılmaktadır? Bu suların yeniden yeraltı suyunu beslemeyecek ve heyelan için risk unsuru oluşturmayacak şekilde ortamdaki uzaklaştırılması yapılmış mıdır?

- Ocağın çok yakınından akan Hurman Çayı'nın yeraltı suyunu beslememesi için ne gibi önlemler alınmıştır?

- Heyelanın meydana geleceğinin göstergesi olan gerilim çatlaklarının oluşumu ilk heyelan öncesinde saptanmış mıdır? Saptanmış ise bu çatlakların doldurulması işlemi yapılmış mıdır ve bu bir önlem olarak mı görülmüştür?

- Gerilim çatlaklarının hareket izlemeleri yapılmış mıdır? Yapıldıysa gözlemler nasıl değerlendirilmiştir?

- 6 Şubat tarihinde oluşan birinci kayma sonrasında Ocak yetkilileri tarafından bir değerlendirme yapılmış mıdır? Kayma ve şevlerin stabil (duraylı) duruma gelip gelmediği irdelenmiş midir?

- 6 Şubat tarihinde oluşan kayma sonrasında, bir işçinin hayatını kaybetmesine rağmen ocakta çalışmalara devam edilmesinin gerekçesi nedir? Kömür üretimine devam etmek için yol mu yapıyordu yoksa oluşan heyelanla ilgili çalışmalar mı gerçekleştiriliyordu?

- 6 Şubat tarihinde oluşan kayma sonrasında, ocağın diğer şevlerinde kontrol yapılmış mıdır? Bu kontroller sırasında ikinci heyelanın olduğu doğu şevinde gerilim çatlakları gözlemlenmiş midir? Bu gerilim çatlakları ile ilgili ne gibi çalışmalar yapılmıştır? Eğer işçilerin iddia ettiği gibi çatlaklar gözlenmiş ise çalışmaya neden devam edilmiştir?

Açıklanması gereken teknik soruların yanı sıra aşağıdaki önemli konuların da irdelenmesi gerekmektedir:

1- Çöllolar Kömür Ocağı'nın işletilmesinin uzman kamu kuruluşu olan TKİ'den alınarak özelleştirme amacıyla önce EÜAŞ'a sonra da işletilmek üzere 25 yıllığına Park Holding'e devredilmesi sonucu yaşanan özelleştirme ve taşeronlaştırmanın yaşanan faciadaki etkisi nedir? (araştırılacak mıdır?)

2- Çöllolar Kömür Ocağı'nın işletilmesi ihalesini 2007 yılında alan Park Holding'in en kısa sürede üretime geçip, fazla üretim yaparak prim vb. teşviklerden yararlandığı söz konusu mudur? Bu durum projelendirme aşamasından başlayarak, işletme süreçlerinde teknik, iş güvenliği ve işçi sağlığı açısından bir ihmale neden olmuş mudur?

3- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ve Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı tarafından gerekli denetimler yapılmış mıdır?"

Meslek Örgütlerinden Uyarılar

Maden Mühendisleri Odası ve JMO, maden kazalarına ilişkin uyarıları kapsamında özelleştirmelerin durdurulması ve taşeronlaştırmaya son verilmesi talebini gündeme getirirken, sendikal örgütlenmenin önündeki engellerin kaldırılmasını talep ettiler. Kar öncelikli, düşük ücretli çalışma anlayışının terk edilmesi gerektiğini vurgulayan iki meslek örgütü, iş güvenliği denetimlerinin tam olarak yerine getirilmesini ve güçlendirilmesini, denetimin özelleştirilmesi uygulamalarına derhal son verilmesini istediler. İki meslek örgütü, ulusal düzeyde acil durum planı ve risk haritalarının çıkarılması gerektiğini, çalışması uygun olmayan işletmelerin gerekli tedbirleri almak üzere hemen kapatılması gerektiğini de bildirdiler.

JMO, madencilik politikalarının masaya yatırılarak yeniden ele alınmasını gündeme getirirken, şu önerisini de ortaya koydu:

"Bütün maden işletmelerinin bilimsel ve teknik esaslara, uluslararası güvenli çalışma standartlarına uygun faaliyet göstermesini sağlayacak yasal düzenlemeler Maden Kanunu'nda yapılmalı, ilgili meslek disiplinlerinin koordineli çalışmasının ve işverenden mali bağımsızlığı sağlanarak yetkilendirilmesi düzenlemeleri yapılarak, maden kazalarının bilimsel ve teknik yönüyle en aza indirilmesinin yolu açılmalıdır."

Maden Mühendisleri Odası ise açıklamasında ayrıca şu öneri ve uyarılara yer verdi:

“- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ile Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nın, gerekli denetimleri yapabilmeleri için, kadrolarının maden mühendisleri ile güçlendirmesi gereklidir.

- Ölümlere, yaralanmalara ve maddi kayıplara neden olan kazaların ve meslek hastalıklarının önlenmesi amacıyla gerekli olan düzenleme, araştırma ve geliştirme programlarının doğru şekilde yapılandırılabilmesi için; ilgili bakanlıkların, madencilik kurum ve kuruluşlarının, üniversitelerin, sendikaların ve madencilik sektörünün,

bilgi ve birikimini bünyesinde taşıyan Maden Mühendisleri Odası ile birliktelik ve işbirliği yapmaları zorunludur.

- İş Sağlığı ve Güvenliği Yasası, TMMOB'nin görüşleri de dikkate alınarak acilen çıkarılmalıdır.

- İş kazalarının önlenmesi çalışmaları başta olmak üzere, ulusal madencilik politikalarının oluşturulması için, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nın koordinatörlüğünde tüm sektör bileşenlerinin, meslek odalarının ve üniversitelerin katılacağı Madencilik Şurası acilen toplanmalıdır.

- Madencilik Bakanlığı kurulmalı ve sektöre hak ettiği önem verilmelidir.” ◀

MESLEK ODALARI HAVZA PLANLAMASI İÇİN UYARMIŞTI

Maden Mühendisleri Odası, Afşin-Elbistan'da yaşanan 2 heyelanın ardından yaptığı açıklamada, 2 Kasım 2007 tarihinde meslek odaları tarafından Elbistan'da gerçekleştirilen çalıştay sonrası Havza'ya ilişkin uyarı ve önerilerin dile getirildiğini anımsatarak, “Yetkililer, bu ciddi uyarılara kulak tıkamış ve yanlışlara devam edilmiştir. Ülkemizin en büyük kömür havzası yapay sektörlerle bölünerek parçalanmış, bunun sonucunda hem kaynak kaybına neden olunmuş hem de denetim görevini yeterince yerine getirilmemiştir” değerlendirmesini yaptı. 2 Kasım 2007 tarihinde yapılan çalıştay sonrası yapılan açıklamada, şu değerlendirmelere yer verilmişti:

“Linyit rezervlerimizin yüzde 46'sını oluşturan Elbistan Linyit Havzası'nda ekonomik olarak üretilebilecek yaklaşık olarak toplam 4.3 milyar tona yakın linyit bulunmakta olup, bu miktar, toplam 9 bin 450 MW gücünde termik santrallara karşılık gelmektedir. Odamız, madenlerimizin kaynak kaybına neden olmadan rasyonel olarak değerlendirilmesi için havza madenciliğini savunmaktadır. Bu sayede, mevcut kaynağın tamamı değerlendirilecek ve tüketildiğinde yerine tekrar konulamayan madenlerimizden maksimum fayda sağlanacaktır. Bu nedenle, maden rezervlerimizin sınırlarının ve özelliklerinin tam olarak tespiti önem kazanmaktadır. Kaynak kaybı olmaması için de, havza genelinde planlama ve işletmecilik zorunludur. Elbistan Havzası'nda çok geniş bir alana yayılan linyit rezervlerinin doğal sınırlar yerine yapay olarak yaratılmış sektörlerle bölünmesi ve planlanması bu açıdan yanlış bir yaklaşımdır. Saha sınırlarının tam olarak belirlenmeden üretim projesi yapılması da çeşitli sorunlar yaratmaktadır. Bu çerçevede sahada kurulan ikinci termik santralin (B Termik Santral) yer seçimi hatalı yapılmıştır. Söz konusu santral kömür rezervinin üzerine kurulmuş önemli miktarda kömür rezervinin üretilebilme imkanı engellenmiştir. Havza bazında planlamalar bir an önce yapılmalı, sektör bazında yapılacak çalışmalar bu doğrultuda değerlendirilmelidir. Tüm bu değerlendirmeler ışığında Elbistan Havzası'nda bugüne kadar yapılan planlama hatalarından vazgeçilmelidir. Rezerv belirleme çalışmaları hızlıca sonuçlandırılmalı, havza sınırları net olarak belirlenmeli ve işletme projeleri bu doğrultuda yapılmalıdır. Kömür ocaklarını ve santralin çalışmalarını koordine edecek idari yapı, havzanın büyüklüğüne uygun hale getirilmeli, gerekli olan mühendis ve diğer teknik eleman ihtiyacı karşılanmalıdır. Havza kömürlerinin değerlendirilmesine yönelik araştırma geliştirme çalışmaları yörede bir Ar-Ge merkezi kurulmak suretiyle hızlandırılmalıdır. Havzanın planlaması bir an önce yapılmalı, kömür rezervleri bu doğrultuda değerlendirilmelidir.”

